
ПІДПРИЄМНИЦТВО ТА ТОРГІВЛЯ

УДК 664:658.5:330.341.1:355.01(477)

DOI: <https://doi.org/10.32782/2708-0366/2026.27.24>

Власенко І.Г.

доктор медичних наук, професор,
професор кафедри товарознавства, експертизи та
торговельного підприємництва,
Вінницький торговельно-економічний інститут
Державного торговельно-економічного університету
ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-9995-2025>

Тернова А.С.

кандидат технічних наук, доцент,
завідувач кафедри товарознавства, експертизи та
торговельного підприємництва,
Вінницький торговельно-економічний інститут
Державного торговельно-економічного університету
ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-7447-137X>

Vlasenko Iryna, Ternova Alla

Vinnytsia Institute of Trade and Economics of
State University of Trade and Economics

НАПРЯМКИ ІННОВАЦІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ПІДПРИЄМСТВ ХАРЧОВОЇ ПРОМИСЛОВОСТІ УКРАЇНИ В УМОВАХ ВІЙНИ

DIRECTIONS OF INNOVATIVE ACTIVITY OF FOOD INDUSTRY ENTERPRISES OF UKRAINE IN WAR CONDITIONS

В статті проаналізовано кількість вітчизняних інноваційно активних підприємств та обсяги реалізованої інноваційної продукції протягом 2021–2024 років. Розглянута динаміка кількості інноваційно активних підприємств харчової галузі. Висвітлено перспективні напрямки розробки інноваційних продуктів та вимоги до них. В статті розглянуто особливості впровадження технологічних інновацій; інновацій, спрямованих на екологічність та ресурсоефективність виробництва а також інновацій, що змінюють методи виробництва та управління, організацію праці. Проаналізовано основні внутрішні перешкоди розвитку інновацій в сучасних умовах України. Показано заходи, які можуть покращити рівень впровадження українських технологій та наукових розробок у реальний сектор економіки.

Ключові слова: інновації, інноваційно активне підприємство, інноваційна продукція, технологічні інновації, функціональні продукти

Innovations are an important component of the activities of a modern enterprise. They allow not only to reduce costs, update the assortment and automate production, but also contribute to increasing the competitiveness of enterprises and products. The article analyzes the number of domestic innovatively active enterprises during 2021–2024. It is shown that during 2021–2024, the number of enterprises that implemented innovations increased – from 292 to 597 units (their share in the total number of industrial enterprises more than doubled – from 6.2 to 15.5%). The volume

© Власенко І.Г., Тернова А.С., 2026

Стаття поширюється на умовах ліцензії відкритого доступу (CC BY 4.0)

---

of innovative products sold was analyzed. It was shown that the volume of innovative products sold increased by 3.8 times (from UAH 36.8 billion in 2021 to UAH 138.7 billion in 2024), and its share in the total volume of industrial products sold increased from 0.9 to 3%. The dynamics of the number of innovatively active enterprises in the food industry are considered. It is shown that the number of innovatively active enterprises in the production of food products has increased from 83 units in 2021 to 172 units in 2024, and their share in the total number of enterprises in the industry has more than doubled (from 9.6 to 22.7%). Promising directions for the development of innovative products and requirements for them are highlighted. According to the needs of the Defense Forces, innovative products must meet the requirements: the possibility of long-term storage, ease of use, increased calorie content and nutritional value. A promising direction of innovation in the food industry is the use of alternative protein sources (plant protein), the development and production of hybrid proteins. The article examines the features of the implementation of technological innovations; innovations aimed at environmental friendliness and resource efficiency of production, as well as innovations that change production and management methods, and labor organization. The main internal obstacles to the development of innovations in modern conditions in Ukraine are analyzed. Measures that can improve the level of implementation of Ukrainian technologies and scientific developments in the real sector of the economy are shown.

Keywords: *innovations, innovatively active enterprise, innovative products, technological innovations, functional products.*

Постановка проблеми. У сучасних умовах інновації є обов'язковою умовою для виживання та ефективного функціонування підприємств. Інновації дозволяють підприємствам знижувати витрати, оновлювати асортимент та автоматизувати виробництво, що критично важливо за низького технологічного рівня, характерного для багатьох вітчизняних виробництв. Інноваційна діяльність у промисловості України під час повномасштабної війни має важливе значення для підтримки обороноздатності країни продукцією, яка створена з використанням найсучасніших технологічних розробок і технологій, що надає військові переваги у захисті держави та наближає перемогу.

В Україні протягом повномасштабної війни відмічається похвалення інноваційної діяльності в промисловості, особливо в оборонному та пов'язаних з ним секторах. Така активність спричинена необхідністю пошуку й впровадження підприємствами нових рішень в умовах високих воєнних ризиків. Інноваційна діяльність зосереджена переважно в середньо- та високотехнологічних секторах. Однак, варто відмітити, що показники інноваційного розвитку в Україні відстають від аналогічних європейських значень. Так, у країнах Євросоюзу 51,4 % підприємств є інноваційно активними [1].

Важливими є інновації в харчовій промисловості. Актуальність інновацій у харчовій промисловості зумовлена необхідністю забезпечення продовольчої безпеки, відповідності трендам здорового харчування та вимогам екологічності. Важливу роль інноваційна діяльність відіграє також у сприянні підвищенню конкурентоспроможності підприємств та продукції. Актуальність інновацій також підкреслюється потребою України в інтенсивному розвитку галузі харчових виробництв для підвищення якості продукції та її відповідності європейським стандартам.

Інноваційна активність потребує постійного дослідження з урахуванням сучасних змін, що дозволить розробити ефективний організаційно-економічний механізм протидії загрозам та перешкодам в розвитку інноваційної діяльності вітчизняних підприємств. Загальне бачення ситуації та її розуміння, узагальнення інформації про інновації, вивчення характеру та ступеня варіації факторів, що впливають на інноваційну активність, є необхідною умовою вибору стратегії розвитку підприємств.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Питаннями пошуку та впровадження інновацій займалися багато вітчизняних та зарубіжних вчених. Так, дослідження Хорошко О. В., Петровського О. О. Боровикова О. В. акцентує увагу на ролі стратегічного підходу до управління інноваціями у формуванні конкурентних переваг компаній в умовах цифрової економіки та турбулентного середовища [2].

В роботі Перерва, П., Лисенко, А., Лисенко, І. розглянуто сучасний стан інноваційної активності підприємств в Україні та детермінантів, які заважають її зростанню.

Авторами визначено, що для економіки України характерні низький рівень інноваційної активності підприємств, недостатній розвиток сучасної інфраструктури підтримки інноваційної діяльності з боку держави, значна диференціація всіх показників інноваційної діяльності по областях [3].

Цікавими є дослідження, спрямовані на розвиток інновацій у харчовій галузі. Так, в роботі Баркарь Є, Лубової О. підкреслюється, що підвищення якості та конкурентоспроможності харчової продукції реалізується залученням нових видів сировини, підвищенням поживної та біологічної цінності виробів, інтенсифікацією виробництва завдяки реалізації нових технологічних рішень [4].

В статті Толок С. зосереджено увагу на молочних продуктах, які посідають провідне місце серед функціональних продуктів харчування. Перспективним напрямком розвитку галузі морозива автор вважає цільове виробництво інноваційних видів заморожених десертів функціонального призначення із застосуванням сучасних технологічно ефективних інгредієнтів та збагачувачів, що мають оздоровчий потенціал [5].

В роботі А. С. Ягодзінської узагальнено можливі галузі інновацій для харчової промисловості та різні варіанти технологій, що пропонуються для вдосконалення та запровадження інноваційних проектів, які можуть бути започатковані з метою сприяння стабільності в харчовій промисловості [6].

Важливими є розробки, спрямовані на пошук інноваційних методів контролю якості та безпечності харчових продуктів. Так, в роботі Сембай Н. визначено методи контролю за якістю продуктів харчової промисловості України в сучасних умовах, наголошено на необхідності застосування технологій менеджменту до аналізу процесів державного управління та впровадження інновацій в практику. Автором розглянуто складові методів контролю якості продукції у контексті пріоритетних інноваційних напрямів харчової промисловості та забезпечення безпеки харчових продуктів та захисту здоров'я населення [7].

Розвиток інновацій іде швидкими темпами в усьому світі. Особливості інноваційної діяльності в окремих галузях виробництва є важливим питанням, що потребує дослідження.

Формулювання цілей статті. Метою статті є аналіз перспективних напрямків інноваційної діяльності підприємств харчової галузі та окреслення шляхів їх реалізації.

Виклад основного матеріалу. У 2021 році кількість вітчизняних інноваційно активних підприємств складала 453 (9,6 % від загальної кількості промислових підприємств). У 2022 році таких підприємств було 423 (що склало 10,5 % від загальної кількості); у 2023 році показник знизився до 354 (8,8 %). Проте, уже у 2024 році кількість інноваційно активних підприємств становила 627, що склало 16,2 % від загальної кількості промислових підприємств.

Протягом 2021–2024 років кількість підприємств, котрі впроваджували інновації збільшилась – з 292 до 597 од. (їх частка в загальній кількості промислових підприємств зросла більше ніж удвічі – із 6,2 до 15,5 %).

Обсяги реалізованої інноваційної продукції зросли в 3,8 раза (із 36,8 млрд грн – у 2021 р. до 138,7 млрд грн – у 2024 р.), а її частка в загальному обсязі реалізованої продукції промисловості – із 0,9 до 3 %. Якщо в 2021 р. частка реалізованої нової для ринку інноваційної продукції становила 6,4 %, то в 2024 р. цей показник сягав 29,5 %. Проте переважна більшість реалізованої інноваційної продукції за ступенем новизни все ще залишається новою лише для самого підприємства (70,5 % – у 2024 р.) [8].

Суттєво зросла інноваційна активність також у харчовій промисловості (табл.1).

Кількість інноваційно активних підприємств у виробництві харчових продуктів зросла з 83 од. – у 2021 р. до 172 од. – у 2024 р., а частка в загальній кількості підприємств галузі – більше ніж удвічі (з 9,6 до 22,7 %).

Таблиця 1

Динаміка кількості інноваційно активних підприємств харчової галузі

Вид економічної діяльності	Кількість інноваційно активних промислових підприємств							
	усього, од.				% до загальної кількості промислових підприємств відповідного виду економічної діяльності			
	2021	2022	2023	2024	2021	2022	2023	2024
Промисловість загалом	453	423	354	627	9,6	10,5	8,8	16,2
Переробна промисловість, у т. ч.:	398	376	311	558	10,5	11,7	9,9	18,1
виробництво харчових продуктів	83	82	65	172	9,6	10,8	8,7	22,7
виробництво напоїв	15	13	9	10	14,2	14,8	10,2	11,1

Джерело: складено на основі [8]

У харчовій промисловості, відповідно до потреб Сил оборони, розробляються інноваційні продукти, які мають відповідати певним вимогам:

- можливість довготривалого зберігання: зокрема, виробництво продукції з використанням технології її обробки високим тиском – паскалізації. Паскалізація (або холодна пастеризація) – інноваційний метод обробки харчових продуктів високим тиском для продовження терміну їх зберігання, забезпечення мікробіологічної безпеки та збереження поживних речовин і свіжості, на відміну від традиційної термічної пастеризації. Цей процес ефективно знищує бактерії та патогени без значного нагрівання, що ідеально підходить для соків, готових страв, м'ясних виробів та морепродуктів, роблячи їх безпечнішими та кориснішими для споживача;
- зручність використання (застосування інноваційних технологій пакування – реторт-упаковки);
- підвищена калорійність і харчова цінність (наприклад, виробництво висококалорійних сублімованих продуктів) [1].

Велика увага приділяється інноваціям в харчовій промисловості, спрямованим на створення функціональних продуктів. Такі продукти збагачуються мікронутрієнтами (вітамінами, мінералами) та пробіотиками.

Розробляються продукти для спеціальних дієт (без цукру, з низькою калорійністю).

Перспективним напрямком є використання альтернативних джерел білка (рослинний білок). Альтернативні джерела білка, як рослинні (бобові, соя, сейтан, горіхи, насіння, кіноа, водорості), містять поживні альтернативи тваринному м'ясу, забезпечуючи амінокислотами. Варто відмітити, що бобові, соя, сейтан, горіхи, насіння, кіноа є нішевими культурами для України. На сьогоднішній день в Україні трендом сільського господарства стало виробництво нішевих культур. У цьому сегменті прагнуть себе проявити як великі агрохолдинги, так і фермерські господарства. Головними характеристиками вирощування нішевих культур є низький рівень конкуренції, можливість диверсифікувати ризики виробництва, висока рентабельність і експортоорієнтованість.

Рослинні білки часто потребують комбінування джерел для повноцінного профілю амінокислот, тоді як клітинне м'ясо – це перспективне, але ще умовно нове, рішення. Клітинне м'ясо, або «М'ясо з пробірки», створене в лабораторних умовах із клітин тварин, без забою тварин.

Перспективним напрямком є розробка та виробництво гібридних білків. Ці інновації передбачають розробку нових формул із рослинних компонентів та/або мікроорганізмів, що дає продукти, які смаком та властивостями нагадують м'ясо, але є рослинними.

В харчовій промисловості запроваджуються також технологічні інновації:

- штучний інтелект та IoT (Internet of Things): використання для оптимізації виробництва, моніторинг обладнання для запобігання поломкам, управління ланцюгами постачання;
- блокчейн: забезпечення прозорості та безпеки харчових продуктів, відстежуваність походження товарів;
- генна інженерія: створення нових сортів з підвищеною поживністю;
- 3D-друк їжі: персоналізоване харчування. Це технологія створення харчових продуктів зі складними формами та індивідуальним складом, що дозволяє точно контролювати текстуру, смак і поживну цінність, адаптуючи страви до дієтичних потреб;
- синтетична біологія: розробка нових інгредієнтів; програмування мікроорганізмів для виробництва нових білків, вітамінів, ароматизаторів.

Важливими є інновації, спрямовані на екологічність та ресурсоефективність виробництва:

- зменшення використання ресурсів та утворення відходів;
- переробка побічних продуктів виробництва в цінні інгредієнти; застосування принципів циркулярної економіки;
- розвиток смарт-фармінгу (розумного сільського господарства).

В харчовій промисловості використовуються також інновації, що змінюють методи виробництва та управління, організацію праці. Ці інновації спрямовані на створення більш безпечної, поживної та сталої харчової системи, враховуючи зростаючі потреби споживачів та екологічні виклики.

Незважаючи на те, що в українській промисловості зафіксовано позитивні зрушення в галузі інноваційної діяльності, порівняння з даними інших країн свідчать про суттєве відставання нашої країни в цій сфері. Обсяги витрат на дослідження та розробки в Україні є надзвичайно низькими. Наукоємність ВВП (витрати на наукові дослідження та розробки відносно ВВП) в Україні протягом багатьох років не перевищує 1 %. Зокрема, у 2021 р. ця частка становила 0,38 %, у 2024 рр. – 0,37 %. В цілому у країнах ЄС наукоємність ВВП становить понад 2 % (у 2021 р. – 2,24 %, у 2022 р. – 2,22 %, у 2023 р. – 2,26 %). Найбільші значення в 2024 р. демонстрували Швеція (3,57 %), Бельгія (3,36 %), Австрія (3,26 %), Фінляндія (3,22 %), Німеччина (3,13 %), Данія (3,01 %); найменші – Латвія (0,92 %), Болгарія (0,77 %), Кіпр (0,65 %), Мальта (0,51 %), Румунія (0,46 %) [1].

В сучасних умовах України основними внутрішніми перешкодами розвитку інновацій можна вважати нестачу кваліфікованих кадрів, застарілі засоби виробництва, обмежений доступ до сучасного обладнання. Окрім того існують і правові бар'єри – відсутність спеціалізованого законодавства, висока вартість ліцензування, складність отримання патентів, недостатність захисту інтелектуальної власності. Також варто відмітити обмежені можливості для залучення інвестицій, нестабільність фінансових ринків, відсутність державної підтримки інновацій, зокрема грантів та субсидій, обмежений доступ до державних замовлень на інноваційну продукцію, недостатність податкових пільг.

Заходами, які можуть покращити рівень запровадження українських технологій та наукових розробок у реальний сектор економіки є популяризація на державному рівні вітчизняних інноваторів; державне стимулювання та підтримка впровадження інновацій; розуміння науковою спільнотою потреб ринку; зростання обсягів державного фінансування науки та інновацій; здешевлення та доступність фінансових ресурсів в Україні; посилення рівня комунікацій між зацікавленими сторонами.

Україна генерує якісні інноваційні продукти, але стикається з браком системних інвестицій, розвинутої інфраструктури та ефективних інституційних механізмів. Саме тому розвиток інновацій має стати пріоритетом державної політики.

Висновки. Інновації є важливою складовою діяльності сучасного підприємства. Вони дозволяють не лише знижувати витрати, оновлювати асортимент та автоматизу-

вати виробництво, а й сприяють підвищенню конкурентоспроможності підприємств та продукції. Протягом 2021 – 2024 років кількість вітчизняних інноваційно активних підприємств зросла більше ніж удвічі, обсяги реалізованої інноваційної продукції зросли в 3,8 раза. Кількість інноваційно активних підприємств у виробництві харчових продуктів зросла з 83 од. – у 2021 р. до 172 од. – у 2024 р.

Основними напрямками розробки інноваційних продуктів відповідно до потреб Сил оборони є можливість довготривалого зберігання, зручність використання, підвищена калорійність і харчова цінність.

Перспективним напрямком інновацій в харчовій галузі є використання альтернативних джерел білка, розробка та виробництво гібридних білків. Важливими є технологічні інновації; інновації, спрямовані на екологічність та ресурсоефективність виробництва а також інновації, що змінюють методи виробництва та управління, організацію праці.

В сучасних умовах України основними перешкодами розвитку інновацій можна вважати нестачу кваліфікованих кадрів, застарілі засоби виробництва, обмежений доступ до сучасного обладнання. Для покращення рівня впровадження інновацій важливим є державне стимулювання та підтримка впровадження інновацій.

Список використаних джерел:

1. Інноваційна діяльність промислових підприємств в Україні під час повномасштабної війни. URL: <https://niss.gov.ua/doslidzhennya/ekonomika/innovatsiyna-diyalnist-promyslovykh-pidpryyemstv-v-ukrayini-pid-chas>
2. Хорошко О.В., Петровський О.О. Боровиков О.В. Стратегічне управління інноваціями як фактор конкурентоспроможності українських компаній. *Успіхи і досягнення у науці*. 2025. № 3 (13). С. 661–680
3. Перерва П., Лисенко А., Лисенко І. Дослідження інноваційної активності підприємств в Україні. *Вісник Національного технічного університету «Харківський політехнічний інститут». Економічні науки*. 2024. № 6. С. 53–58. DOI: <https://doi.org/10.20998/2519-4461.2024.6.53>
4. Баркарь Є., Лубова О. Розвиток інноваційних технологій у харчовій промисловості. *Scientific review of the actual events, achievements and problems : III International Scientific and Theoretical Conference* (October 18, 2024; Berlin, Germany). Pp. 79–82. URL: <https://previous.scientia.report/index.php/archive/article/view/2130>
5. Толок С. Наукове обґрунтування інновацій у виробництві функціональних заморожених десертів. *Ресторанний і готельний консалтинг. Інновації*. 2025. № 7 (2). С. 245–260. DOI: <https://doi.org/10.31866/2616-7468.7.2.2024.335184>
6. Ягодзінська А.С. Основні драйвери та напрямки інновацій, що сприятимуть сталому розвитку харчової промисловості. *Український журнал прикладної економіки та техніки*. 2021. Т. 6. № 4. С. 198–205. DOI: <https://doi.org/10.36887/2415-8453-2021-4-24>
7. Сембай Н. Інноваційні методи контролю за якістю продукції харчової промисловості в контексті публічного управління. *Herald of Khmelnytskyi National University. Economic Sciences*. 2024. № 330 (3). С. 348–353. DOI: <https://doi.org/10.31891/2307-5740-2024-330-55>
8. Державна служба статистики України. URL: <https://ukrstat.gov.ua>

References:

1. Innovacijsna diyalnist promislovykh pidpriyemstv v Ukraini pid chas povnomasshtabnoyi vijni. [Innovative activities of industrial enterprises in Ukraine during a full-scale war]. Available at: <https://niss.gov.ua/doslidzhennya/ekonomika/innovatsiyna-diyalnist-promyslovykh-pidpryyemstv-v-ukrayini-pid-chas> (in Ukrainian)
2. Horoshko O.V., Petrovskij O.O. Borovikov O.V. (2025). Strategichne upravlinnya innovatsiyami yak faktor konkurentospromozhnosti ukrajinskih kompanij. [Strategic innovation management as a factor in the competitiveness of Ukrainian companies]. *Uspihy i dosyagnennya u nauci*, no. 3 (13), pp. 661–680. (in Ukrainian)
3. Pererva P., Lisenko A., Lisenko I. (2024). Doslidzhennya innovacijnoyi aktivnosti pidpriyemstv v Ukraini. [Research on innovative activity of enterprises in Ukraine]. *Visnik Nacionalnogo tehničnogo universitetu "Harkivskij politehničnij institut"*. *Ekonomichni nauki*, no. 6, pp. 53–58. DOI: <https://doi.org/10.20998/2519-4461.2024.6.53> (in Ukrainian)

4. Barkar Ye., Lubova O. (2024). Rozvitok innovacijnih tehnologij u harchovij promislovosti. [Development of innovative technologies in the food industry]. *Scientific review of the actual events, achievements and problems* : III International Scientific and Theoretical Conference (October 18, 2024; Berlin, Germany). pp. 79–82. Available at: <https://previous.scientia.report/index.php/archive/article/view/2130> (in Ukrainian)

5. Tolok S. (2025). Naukove obgruntuvannya innovacij u virobnictvi funkcionalnih zamorozhenih desertiv. *Restorannij i gotelnij konsalting. Innovaciyi*. [Scientific justification of innovations in the production of functional frozen desserts], no. 7 (2), pp. 245–260. DOI: <https://doi.org/10.31866/2616-7468.7.2.2024.335184> (in Ukrainian)

6. Yagodzinska A.S. (2021). Osnovni drajveri ta napryamki innovacij, sho spriyatimut stalomu rozvitku harchovoyi promislovosti. [Key drivers and areas of innovation that will contribute to the sustainable development of the food industry]. *Ukrayinskij zhurnal prikladnoyi ekonomiki ta tehniki*, vol. 6, no. 4, pp. 198–205 (in Ukrainian)

7. Sembaj N. (2024). Innovacijni metodi kontrolyu za yakistyu produkciji harchovoyi promislovosti v konteksti publichnogo upravlinnya. [Innovative methods of quality control of food industry products in the context of public administration]. *Herald of Khmelnytskyi National University. Economic Sciences*, no. 330 (3), pp. 348–353. DOI: <https://doi.org/10.31891/2307-5740-2024-330-55> (in Ukrainian)

8. Ofitsiyniy sait Derzhavnoi sluzhby statystyky Ukrainy: veb-sait. Available at: <https://ukrstat.gov.ua>

Дата надходження статті: 13.01.2026

Дата прийняття статті: 10.02.2026

Дата публікації статті: 02.03.2026